Motivering – også i neste århundret

Trond Loge

Salten Friluftsråd

Saltdal 07.06.98

Møte med Salten, naturkvaliteter, barnereservat, utfordringer

Notat til lysbildeforedrag ved landskonferanse, friluftsliv, Sandnes 10.-12.juni 1998

Foredraget var basert på lysbilder fra; Bjørn Erik Olsen, Trond Skoglund, Helge Haukland, Bjørn Sjødin, Trygve Førde og Trond Loge. Illustratør; Olav Bjelvin.

I NATURKVALITETER I SALTEN, DET MATERIELLE GRUNNLAGET FOR FRILUFTSLIV

Uvanlig mangfoldig og kontrastrikt landskap og store klimatiske variasjoner

- ulike bergarter, fra fattige granittiske til rike kalkbergarter, spesielt rikt karstlandskap med grotter
- møte mellom ulike fysiske elementer og stor variasjon i landskapsformer, hav, skjærgård, fjorder, daler, fjell, vassdrag, viddelandskap, isbreer
- store klimatiske variasjoner, fra ekstremt nedbørsrike områder (Svartisen 1996: stip: 7 000 mm) til ekstremt nedbørsfattige områder (Øvre Saltdal 1996: 118 mm)

Betydelig biologisk mangfold og store biologiske kontraster

- spesielt produktivt hav med rikt plante- og dyreliv
- stor spennvidde i dyre- og plantelivet på land

Liten tetthet av mennesker

- om lag 7 mennesker pr. km^2, liten sosial slitasje
- vanligvis ulike naturelement tett inn på menneskenes tilholdssteder

Rein natur

- luft, vann og jord oppleves rein. Frisk luft og rik tilgang på drikkevatn. Lokal forurensing og langtransportert forurensing preger ikke naturen i samme grad som i andre regioner.

Naturreservater

Stor rikdom på naturkvaliteter i Salten, er grunnlaget for et omfattende naturvern med et stort antall fredningsområder, landskapsvernområder, nasjonalparker og naturreservater.

II BARNERESERVATENE

Karakteristika

Karakteristika for de uteområdene i Salten der vi i dag oppdrar våre barn, står i grell kontrast til naturkvalitetene i Salten generelt. Karakteristika for barnehagenes og grunnskolenes uteareal er naturreservatenes motstykke:

- fravær av ulike landskapsformer og naturelement (planering og drenering)
- fravær av humus (grus- eller asfaltdekke)
- ekstrem mangel på biologisk mangfold
  fravær av trær (spesielle klatretrær) og bunnvegetasjon, lite dyre- og fugleliv
- stor tetthet av mennesker (i størrelsesorden 10 – 50 m^2 pr. barn. Merk: lov om anlegg av dyreparker krever min. 1 000 m^2 pr. rev)

Oppholdstid

Det "faget" elevene har mest av i 10-årig grunnskole heter verken norsk eller matematikk, men "opphold i skolegård". Egne beregninger av tidsbruk i skolegården i skoletida (friminuttid) viser et samlet timetall på om lag 2 700 timer undervisningstimer.
Summen av oppholdstid i skolegården i skoletida og i Skolefritidsordninga (SFO), sammen med opphold i barnehagens uteområde, kan lett utgjøre et femsifret timetall følsom og sårbar barndom.
Det vil si: de offentlige barnereservatene i Salten med sin ekstreme fysiske og biologiske fattigdom er i ferd med å bli dominerende uteoppvekstarenaer for barn.
Det dramatiske ligger ikke i endringer i barnereservatenes karakter, men i endringer i tidsanvendelse.
Boligområder kan ha tilsvarende mangel på kvaliteter som det en finner på de offentlige arealene, og derved forsterke den naturfremmedgjørende effekten.

Paradoks og tankekors: For å sikre biologisk mangfold vernes områder i Salten med verdifulle biologiske kvaliteter – vi gir områdene betegnelsen naturreservat. Samtidig oppdrar vi våre barn i områder som er ekstremt fattige på fysiske og biologiske kvaliteter, vi kan kalle områdene barnereservat. Dette viser lite samsvar mellom kultur- og naturforvaltning.

III UTFORDRINGER I ALLMENNDANNENDE INSTITUSJONER

Utfordringer angående livskvalitet og bærekraft i Salten, omhandler både natur- og kulturforvaltning. Når en stadig større del av barndom og ungdom tilbringes i offentlige institusjoner, bør fokus settes spesielt på disse.

Voksenbefolkningen i Nordland i dag er forvaltere av en rik friluftslivstradisjon. Vi går mye på tur i forhold til landsgjennomsnittet og er spesielt opptatt av naturkvaliteter (Nordlandsforskning 94, Levekår og livskvalitet i Nordland). Men tradisjonene går dessverre ikke automatisk i arv. Friluftslivstradisjoner er ikke genetisk betinget, og tradisjonsbundet arv viker i dag for andre former for verdioverføringer. Utover turgåing kan det imidlertid se ut til at Nordlandsbefolkningen er spesielt opptatt av å mosjonere tarmtottene. Tall fra Statens Helseundersøkelser viser at 40-årige menn i Nordland økte vekta med 2,4 kg fra 1991 til 1995, en tvilsom Norgesrekord!

Klare indikasjoner på fysisk forfall og barns fremmedgjøring fra natur, bør innebære et særlig fokus på allmenndannende institusjoner. Med innføring av nytt læreplanverk for grunnskolen (L 97), er det spesielt viktig å fokusere på grunnskolen.
Mer og bedre uteaktivitet krever både motivasjon og metodisk veiledning. Det er nødvendig med sentrale juridiske og økonomiske virkemidler.
I dag er det et paradoks at sentrale myndigheter stiller krav til innemiljø, men ikke til utemiljø. Krav til inneklima innebærer at kommunene i Norge må bruke i størrelsesorden 5 milliarder kroner (NRK, okt. 96), til å bringe frisk luft inn til barna, mens det ikke ble bevilget et øre til uteareal ved innføring av skolestart for 6-åringer. Oppvekstmiljøet i Salten reflekterer i høg grad statlige prioriteringer og mangel på prioriteringer. Pr. i dag innebærer dette en sterkt økonomisk satsing på å bringe frisk luft inn til barna og en tilsvarende svak satsing på å bringe barna ut i den friske lufta.

Sentrale økonomiske og juridiske virkemidler må omfatte både fysiske og pedagogiske tiltak.

Frivillige friluftsorganisasjoner og friluftsråd er kulturbærere og kan gi viktige bidrag til en samfunnsaktiv skole. Stimuleringstiltak rettet både mot sentrale, regionale og lokale nivåer, kan være en meget god investering i kvalitetsheving av offentlig allmenndanning.
Pr. i dag preges den sentrale forvaltningen av lite helhetlig tenking og mange eiendommelige paradoks. Eksempelvis er det et tankekors at de områdene der vi i dag begraver våre døde, kirkegårdene, er langt vakrere og rikere på opplevelsesmuligheter enn de områdene der vi oppdrar våre barn, skolegårdene.
Investering i barns oppvekstmiljø er helseforebyggende, og som kjent er forebygging normalt en langt bedre investering enn behandling. Å fremme samhørighet mellom menneske og natur er av avgjørende betydning for oppvoksende generasjoners forståelse for naturverdier og holding til bærekraftig naturbruk, og ikke minst, opplevelse av stedstilhørighet.

Det vakre og tankevekkende møtet med reven

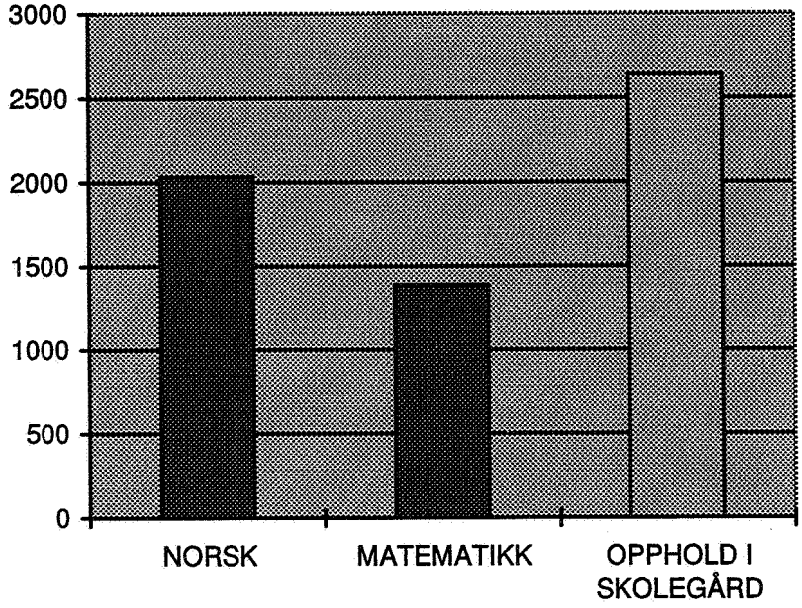
Ei juninatt ytterst i skjærgården i Steigen kom en velvoksen rev imot meg. Jeg ble overrasket da reven stilte seg noen få meter ifra meg og lot meg ta bilde mens midnattsola glødet i sommerpelsen.
Overraskelsen ble enda større da reven snakket til meg og åpenbarte sin visdom. "Legg ned fotoapparatet," sa reven rolig, "vær mindre opptatt av materielle verdier." Reven vendte seg mot vest og hilste fra indianere fra den andre siden av Atlanterhavet. "Hvem eier luftens renhet eller glitteret i vannet?" Reven myste mot en gyllen horisont før den dreide hodet mot øst og snakket svensk: "Allt detta är mitt, fast jag äger det inte." "I Norge har vi en særegen friluftslov," sa reven, "men oppfatningen av vakker natur som kilde til identitet og velvære er tverrkulturell - ikke særnorsk. Vi har en tidløs kulturarv å formidle." På soloppvarmet berg, mens småbjørkene danset til sangen fra draget i fjæra, la reven seg til å hvile.
"Det e hær æ høre te," hvisket reven, og med en sterk opplevelse av tilhørighet til et levende naturlandskap, sovnet vi begge inn i sommernatta.

Vedlegg til foredragsnotat

Trond Loge,
Salten Friluftsråd

Landskonferanse, friluftsliv, Sandnes 10.-12. juni 1998

TIDSBRUK I GRUNNSKOLEN

Tidsbruk i norsk og matematikk er hentet fra fag- og timefordelingsplan, Læreplanverket for den 10-årige grunnskolen, KUF 1996. Tidsbruken for opphold i skolegård er beregnet utfra timeplan for valgt barne- og ungdomsskole i Salten. Oversikten viser kun opphold i skolegården i skoletid utenom undervisningstid = stipulert opphold før undervisningsstart + friminuttid = 1 979 timer = 2 639 undervisningstimer. Oppholdstiden er angitt i undervisningstimer, 1 undervisningstime = 45 min.
Merk: Total oppholdstid skolegård og uteareal i barnehage vil utgjøre et langt høgere timetall, ofte et 5-sifret tall.